

ks. Szymon Majchur

<https://orcid.org/0009-0001-1396-8366>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: szymon.majchur@gmail.com

Duszpasterstwo rodzin na podstawie nauczania papieża Franciszka

Pastoral care of families based on the teaching of Pope Francis

ABSTRAKT: Duszpasterstwo rodzin w świetle nauczania papieża Franciszka rozpoczyna się od dostrzeżenia zagrożeń współczesnej rodziny. Właściwe poznanie środowiska i realiów, w jakich żyje rodzina, pozwalają na przygotowanie odpowiedniej oferty duszpasterskiej. Stwarzanie przez duszpasterzy warunków wzrostu i rozwoju małżonków w miłości do Boga i do siebie nawzajem, wyda owoce w życiu ich dzieci. Duszpasterstwo rodzin, które powinno być na pierwszym miejscu w działalności duszpasterskiej Kościoła i poszczególnych parafii, ma zajmować się rozeznaniem duszpasterskim, odpowiednim przygotowaniem do małżeństwa oraz właściwym duszpasterstwem rodzin i małżeństw.

SŁOWA KLUCZOWE: rodzina, Kościół, papież Franciszek, duszpasterstwo rodzin, nauczanie Franciszka

ABSTRACT: Pastoral care of families according to Pope Francis' teaching begins with recognizing the dangers of the modern family. A proper understanding of the environment and the realities in which the family lives make it possible to prepare an appropriate pastoral offer. The creation by pastoral caregivers of conditions for the growth and development of spouses in love for God and each other will bear fruit in the lives of their children. The pastoral care of families, which should be at the forefront of the pastoral activities of the Church and individual parishes, is to deal with pastoral discernment, adequate preparation for marriage and proper pastoral care of families and marriages.

KEYWORDS: family, Church, Pope Francis, pastoral care of families, Francis' teaching

Wprowadzenie

W pontyfikacie i nauczaniu papieża Franciszka rodzina odgrywa szczególne znaczenie. Zwołane przez niego III Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, czy też XIV Zgromadzenie Zwyczajne Synodu Biskupów dotyczące małżeństwa i rodziny, to tylko niektóre inicjatywy, jakie podejmuje w temacie małżeństwa i rodziny. Działania te świadczą o nieustannym pragnieniu Kościoła katolickiego do wsłuchiwania się, zrozumienia i rozwiązywania problemów, z jakimi mierzą się współczesne rodziny. W 2016 r. ukazała się adhortacja apostolska *Amoris laetitia*, będąca wynikiem dyskusji i prac synodalnych. Początkowe fragmenty tego dokumentu skupiają się na obszernym omówieniu aktualnej sytuacji w jakiej znajduje się współczesna rodzina¹.

Troska papieża o rodzinę wyraża się także w cyklu środowych katechez, jakie wygłosił do wiernych. Wszelkie inicjatywy w tym temacie mają na celu pogłębienie refleksji nad znaczeniem i posłannictwem rodziny w dzisiejszym świecie. Wpływy środowisk liberalnych starają się

1 Por. K. Smykowski, *Sytuacja współczesnej rodziny w świetle Adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”*, „Studia Bydgoskie” 2016, nr 10, s. 106.

wymóc na Kościele złagodzenie dyscypliny i zmianę nauczania w zagadnieniu rodziny i małżeństwa. Pierwszym krokiem, jaki Franciszek podejmuje w postawieniu właściwej diagnozy, jest przypatrzenie i zmierzenie się z zagrożeniami oraz niebezpieczeństwami, które osłabiają rodzinę i jej pozycję w świecie². Rozważanie w tym temacie rozpoczyna jednak od określenia tego, czym właściwie jest rodzina. Dla papieża jest ona pierwszym i podstawowym środowiskiem, gdzie kształtuje się wiara, która obecna jest w życiu wszystkich członków chrześcijańskiej wspólnoty³. Franciszek ukazuje rodzinę „jako trwały związek mężczyzny i kobiety w małżeństwie, powstały z miłości, będącej znakiem i obecnością miłości Bożej. Związek ten sprzyja jedności małżonków i ich otwartości na nowe życie”⁴.

Dzisiejsze czasy charakteryzują się dużą zmiennością, a rodzina staje w obliczu nowych wyzwań, które powstały w wyniku problemów społecznych, kulturowych i ekonomicznych⁵. W społeczeństwie zauważalny jest trend naruszania zasad i form życia małżeńskiego i rodzinnego. Obraz rodziny opartej na sakramencie małżeństwa był powszechnie akceptowany. Obecnie, przede wszystkim opinia publiczna, aprobeuje i promuje niesakramentalne związki małżeńskie, nie widząc w tym żadnych problemów i konsekwencji. To kształtuje pogląd, że zasady oraz formy życia małżeńskiego i rodzinnego podlegają zmianie⁶. Papież Franciszek uważa, że przyczyną rezygnacji z tworzenia trwałej rodziny jest powszechny trend kulturowy, w którym brakuje czegoś stałego i ostatecznego, a wszystko jest tylko tymczasowe i prowizoryczne. Jednak według papieża, dobre życie chrześcijańskich małżonków i rodzin jest najbardziej przekonującym świadectwem małżeństwa, które zostało pobłogosławione przez Boga od samego początku stworzenia świata. Małżeństwo jest źródłem dobra i pokoju dla całego życia rodzinnego. Znajomość ideologii uderzających w trwałość i nierozzerwalność małżeństwa, problemów, czy też warunków uniemożliwiających rodzinie funkcjonowanie i rozwijanie się, są pierwszymi działaniami, jakie należy podjąć w walce o chrześcijańską rodzinę i małżeństwo. W licznych katechezach wygłoszonych przez papieża odnaleźć można wątki zajmujące się tymi kwestiami. Franciszek rozwijając temat, porusza kwestie wychowania w rodzinie oraz analizuje problemy i zagrożenia, jakich doświadcza dzisiejsza rodzina⁷.

Według papieża celem duszpasterstwa rodzin jest stawienie czoła współczesnym zagrożeniom społeczno-kulturowym, które wpływają na ich życie. Kościół, zdając sobie sprawę z trudności, z jakimi borykają się rodziny, podejmuje odpowiednie działania i proponuje programy duszpasterskie. Mają one na celu pomoc rodzinie w odnalezieniu i realizacji powszechnego powołania do świętości właśnie na drodze małżeńskiej i rodzinnej⁸.

2 Por. J. Lewicka, *Wartość doświadczenia osób starszych dla rozwoju ludzi młodych w nauczaniu papieża Franciszka*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2019, nr 1, s. 99.

3 Por. A. Sobczyk, *Rodzina chrześcijańska w nauczaniu papieża Franciszka*, „Teologia i Moralność” 2014, nr 2, s. 203.

4 A. Sobczyk, *Rodzina chrześcijańska*, s. 203.

5 Por. M. Zajac, *Wyzwania współczesnej rodziny*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014, nr 3, s. 75.

6 Por. M. Zajac, *Wyzwania współczesnej rodziny*, s. 78-79.

7 Por. M. Jeżewski, *Kwestia rodziny i małżeństwa chrześcijańskiego w świetle katechez wygłoszonych przez Ojca Świętego Franciszka w latach 2014/2015*, „Teologia i Moralność” 2016, t. 11, nr 2, s. 76.

8 Por. W. Śmigiel, *Rodzina wspólnotą ewangelizowaną i podmiotem ewangelizacji*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014, nr 3(23), s. 59-62.

1. Zagrożenia rodziny w nauczaniu papieża Franciszka

Rodzina poddawana jest nieustannym i wciąż nasilającym się atakom wymierzonym w jej tradycyjny obraz. Polityczne środowiska i media nieprzychylnie chrześcijańskiej wizji rodziny kreują przeciwny wizerunek, który stoi w sprzeczności z prawem naturalnym i prawem Bożym. W przeciwieństwie do reklamowanej przez współczesny świat ideologii, który promuje wolne związki, Kościół podkreśla głębię, trwałość i nierozzerwalność małżeństwa. Zauważa przy tym, że taka błędna perspektywa małżeństwa niszczy rodzinę, wpływa negatywnie na jej właściwy rozwój i funkcjonowanie, a w rezultacie również na całe społeczeństwo. Franciszek podejmując się refleksji w tym temacie, nie pomija zagrożeń, z którymi mierzy się chrześcijańska rodzina. Wychodząc naprzeciw obecnym trendom, broni tradycyjnego modelu rodziny i małżeństwa⁹.

W swoim nauczaniu papież wielokrotnie zastanawia się nad kondycją współczesnej rodziny. Podejmując się analizy tekstów i przemówień Franciszka, można dostrzec podział zagrożeń na dwie kategorie. Pierwszą z nich stanowią zagrożenia zewnętrzne, które są bezpośrednio niezależne od rodziny. Drugą grupę natomiast tworzą zagrożenia wewnętrzne, pochodzące ze środka samej rodziny¹⁰.

Do kategorii zagrożeń zewnętrznych papież zalicza niebezpieczeństwa wypływające z technologii. Poruszając tę kwestię w swoich wypowiedziach wskazuje, że rodzina ma możliwości korzystania z nowych technologii, które mogą wspomagać ich kontakty i wzmacniać więzi. Jednocześnie nadmierne korzystanie z tych technologii może prowadzić do osłabiania więzi rodzinnych poprzez pochłanianie zbyt dużej ilości czasu. Papież wprowadził termin „autyzm technologiczny”, aby opisać to zagrożenie¹¹: „Spotkanie edukacyjne między rodzicami a dziećmi może być ułatwione lub utrudnione przez coraz bardziej zaawansowane technologie komunikacji i rozrywki. (...) Jednak musi być jasne, że nie zastępują one potrzeby dialogu bardziej osobistego i głębokiego. (...) Wiemy, że czasami te środki oddalają, a nie zbliżają. (...) Nie można jednak ignorować zagrożenia nowych form komunikacji dla dzieci i młodzieży, które czasem stają się bezwolne, wyrwane z realnego świata. Ten „autyzm technologiczny” łatwiej naraża je na manipulacje tych, którzy chcą wejść w głębię ich życia z egoistycznymi interesami”¹². Właściwe i odpowiednie wykorzystanie nowych technologii może ułatwiać spotkania i utrzymanie relacji w rodzinie. Warunkiem koniecznym rozwoju w tym przypadku jest odpowiedzialne i dobre wykorzystywanie technologii w tej materii. Nie mogą one jednak zastępować kontaktu i spotkania w świecie rzeczywistym. Zjawisko, o którym mówi papież, jest już zjawiskiem globalnym i dotyka większość społeczeństwa na całym świecie.

Kolejnym niebezpieczeństwem, na jaki narażona jest rodzina, a które zaprzecza naturalnym różnicom wynikającym z podziału na płeć męską i płeć żeńską, jest ideologia gender. Podstawą tej ideologii jest ukazywanie społeczeństwa jako jednolitego, nieuwzględniającego podziału na mężczyzn i kobiety, ignorującego istnienie biologicznej różnicy płciowej oraz tradycyjnych norm dotyczących człowieka i rodziny. Podkreśla się to poprzez wprowadzanie projektów edukacyjnych i prawnych, które propagują indywidualną tożsamość, niezależną od różnic płciowych. Ideologia gender uważa, że każdy człowiek kształtuje swoją tożsamość samodzielnie, poprzez

9 Por. A. Tybusz, *Świętość małżeństwa i rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Pelplińskie” 2021, nr 55, s. 322-323.

10 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę w świetle nauczania papieża Franciszka*, „Ateneum Kapłańskie” (w druku).

11 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

12 Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostołska Amoris laetitia*, Rzym 2016, nr 278; dalej: AL.

własne wybory. Ważnym aspektem tej ideologii jest możliwość zmiany tożsamości człowieka wraz z upływem czasu i jego rozwojem¹³. W adhortacji apostołskiej *Amoris laetitia*, papież Franciszek odnosząc się do ideologii gender stwierdza, że: „Nie wolno zapominać, że płeć biologiczną (sex) oraz rolę społeczno-kulturową płci (gender) można odróżniać, ale nie rozdzielać”¹⁴.

Z ideologią gender oraz zmianami, jakie zachodzą w definiowaniu rodziny, związane jest także zjawisko demoralizacji. To zagrożenie, które w swoich założeniach ma za cel obniżanie poziomu moralnego życia, przekłada się na osłabienie pozycji tradycyjnej rodziny¹⁵. Lekceważenie norm moralnych w życiu osobistym i społecznym jest przyczyną demoralizacji rodziny. Jednym z czynników tego procesu jest promowanie i utrwalanie zachowań opartych na niższych potrzebach i instynktach człowieka, co z kolei powoduje szkody dla wyższych wartości społecznych i kulturowych. Efektem tego jest osłabienie wrażliwości na dobro i normy prawa naturalnego. Demoralizacja to zatem proces polegający na stopniowym zanikaniu duchowości w życiu jednostki. Miejsce duchowości może zajmować „kultura ubóstwiająca tolerancję”. W środowiskach medialnych i środkach masowego przekazu papież doszukuje się przyczyn demoralizacji. Środowiska te milczą o moralnym upadku człowieka i jego oddaleniu się od Boga i Jego przykazań. W zamian za to mówią o „tolerancji dla inności”, w wyniku czego wartości chrześcijańskie, kultura chrześcijańska oraz chrześcijańskie „świętości” są wyszydzane i ośmieszane¹⁶.

W swoich przemówieniach Franciszek mówi o migracji i uchodźctwie jako o problemie i zagrożeniu rodziny. Współczesne migracje są spowodowane głównie pragnieniem poprawy warunków życia materialnego. Problem staje się większy, gdy tylko jedno z rodziców migruje w poszukiwaniu lepiej płatnej pracy, pozostawiając rodzinę. Częste i długotrwałe rozłąki zagrażają wierności małżeńskiej. Dzieci wychowujące się w takich warunkach stają się „sierotami”, co utrudnia zarówno chrześcijański, jak i ogólny rozwój całej rodziny. Przymusowa migracja całej rodziny naraża ją przede wszystkim na sytuację, w której nie zawsze może spotkać się z otwartością i serdecznym przyjęciem przez inną społeczność. Mniejszość narodowa w danym kraju może stanowić zagrożenie dla rodziny migracyjnej ze względu na możliwość prześladowań¹⁷. Franciszek komentuje zjawisko migracji rodziny słowami: „Nierzadko bowiem przybycie migrantów, uchodźców, osób ubiegających się o azyl budzi w lokalnych społecznościach podejrzenia i wrogość. Rodzi się strach, że zagrożone będzie publiczne bezpieczeństwo, że powstanie ryzyko utraty tożsamości i kultury, że wzrośnie konkurencja na rynku pracy, a nawet, że pojawią się nowe czynniki przestępczości”¹⁸.

Zjawisko migracji jest pośrednio związane z kolejnym zagrożeniem rodziny, jakim jest bezrobocie i ubóstwo. Franciszek dostrzega ten problem i stara się go rozwiązać. Ubóstwo i bezrobocie dotykają wiele współczesnych rodzin, które żyją w skrajnej biedzie. Sytuacja ekonomiczna rodziny ma duży wpływ na jej życie i może prowadzić do konfliktów i kryzysów w rodzinie. Kolejnymi negatywnymi konsekwencjami tych zjawisk mogą być niedożywienie, głód, brak rozwoju edukacyjnego, problemy w szkole oraz wykluczenie społeczne¹⁹. Papież w *Ewangelii gaudium* wyraża niepotęgą „ekonomię wykluczenia” i postawę „bałwochwalstwa pieniądza”, które są głównymi

13 Por. J. Zabielski, *Moralno-pastoralne wyzwania wobec współczesnej rodziny w świetle Adhortacji „Amoris laetitia”*, „Collectanea Theologica” 2018, nr 88, s. 140.

14 AL 56.

15 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

16 Por. M. Drożdż, *Rodzina w świetle Dobrej Nowiny*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2017, t. 9, nr 1, s. 37-38.

17 Por. G. Juranek, *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, Katowice 2020, s. 34.

18 Franciszek, *Migranci i uchodźcy: ku lepszemu światu. Orędzie na Światowy Dzień 57 Migranta i Uchodźcy 2014 roku* (5 VIII 2013), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2013, nr 11, s. 4.

19 Por. G. Juranek, *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, s. 36-37.

przyczynami bezrobocia i ubóstwa w szerszym rozumieniu²⁰. Według niego, warunki bytowe i materialne rodziny ulegną zmianie na lepsze dopiero wtedy, gdy ludzie odpowiedzialni za życie społeczne i gospodarcze „przeorganizują więzi społeczne, zaczynając od walki z przewrotną spiralą łączącą rodzinę i ubóstwo, która prowadzi nas do otchłani”²¹.

Grupa zagrożeń wewnętrznych, które wpływają na rodzinę i burzą jej naturalny porządek, pochodzi przede wszystkim z niedoskonałości poszczególnych jej członków. Postawy narcystyczne i zachowania indywidualistyczne wynikają z egoizmu, który leży u podstaw takiego postępowania. Prowadzą one w konsekwencji do negacji miłości małżeńskiej i rodzinnej. Papież Franciszek dostrzega problem odrzucenia miłości Boga przez człowieka i określa to jako „wybująły indywidualizm”. Postawa taka negatywnie wpływa na więzi małżeńsko-rodzinne i polega na stawianiu na pierwszym miejscu własnych pragnień i potrzeb. W konsekwencji przyczynia się to do braku zaufania w relacjach małżeńsko-rodzinnych²². Efektem tego jest narastająca zazdrość, która w ostateczności może doprowadzić do nienawiści. Małżonkowie nie dążą do tworzenia harmonijnej wspólnoty rodziny, lecz zwracają się przeciwko sobie²³. Narcyzm i zachowania indywidualistyczne skutkują pojawianiem się kryzysów w małżeństwie, które wpływają na całą rodzinę. Niewłaściwe podejście do tych kryzysów prowadzi do poważnych konsekwencji, takich jak niszczenie więzi rodzinnych i małżeńskich. Powoduje to również naruszenie wspólnoty małżeńskiej poprzez tworzenie nowych relacji, par i związków. Te kryzysy mają również negatywny wpływ na rozwój dzieci oraz osłabienie więzi społecznych²⁴. Odpowiedzią, a zarazem środkiem zaradczym według Franciszka, powinna być postawa otwartości i słuchania siebie nawzajem: „usiąść i słuchać drugiego człowieka – zachowanie charakterystyczne dla spotkania między ludźmi – to wzór postawy otwartości tego, kto przewycięża swój narcyzm i akceptuje drugiego, zwraca na niego uwagę i przyjmuje go do własnego kręgu”²⁵.

Rozpad i rozbitcie małżeństw stają się coraz powszechniejszym problemem w dzisiejszym społeczeństwie. Papież Franciszek zwracając uwagę na tę niebezpieczną sytuację i zagrożenie dla rodziny, porusza ten temat w swoim nauczaniu. Wskazuje on, że brak zrozumienia i porozumienia pomiędzy małżonkami prowadzi do separacji i rozwodów, które są sprzeczne z sakramentem małżeństwa i jednością małżeńską. Przysięga małżeńska, która zostaje złożona podczas ślubu, staje się zaprzeczeniem w przypadku separacji lub rozwodu²⁶. Franciszek w katechezie wygłoszonej po Światowym Spotkaniu Rodzin w Irlandii powiedział: „zapominamy, że są liczne rodziny (...) które żyją, wychowują dzieci, w wierności, wzajemnie prosząc o przebaczenie, kiedy są problemy. Zapominamy o tym, bo dziś w czasopiśmie, gazetach jest w modzie takie mówienie: «Ten się rozwiodł z tą... Ta z tamtym... I ta separacja...». Ależ proszę, to nie jest dobre (...), ale ideałem nie

20 Por. M. Drożdż, *Rodzina w świetle Dobrej Nowiny*, s. 43.

21 Franciszek, *Gospodarka na miarę rodziny. Audyencja generalna* (3 VI 2015), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2015, nr 7-8, s. 46.

22 Por. W. Pieja, *Czy wizja małżeństwa i rodziny papieża Franciszka ujęta w „Amoris laetitia” może być pastoralną kontynuacją encykliki Pawła VI „Humanae Vitae”?*, „Teologia i Człowiek” 2022, nr 57, s. 76.

23 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

24 Por. A. Yastremskyy, *Wyzwania duszpasterstwa rodzin w świetle adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”*, „Studia Leopoliensia” 2016, nr 9, s. 288.

25 Franciszek, *Encyklika Fratelli tutti*, Rzym 2020, nr 48.

26 Por. M. Jeżewski, *Kwestia rodziny i małżeństwa chrześcijańskiego w świetle katechez wygłoszonych przez Ojca Świętego Franciszka w latach 2014/2015*, „Teologia i Moralność” 2016, t. 11, nr 2, s. 76-77.

jest rozwód, ideałem nie jest separacja, ideałem nie jest niszczenie rodziny. Ideałem jest rodzina zjednoczona. I tak idźmy naprzód, to jest ideałem²⁷.

Do grupy zagrożeń wewnętrznych zaliczyć można niepokojące zjawisko nieobecności ojca rodziny w wychowaniu dzieci i przekazywaniu wiary. Franciszek nazywa tę sytuację „społeczeństwem bez ojców”. Za przyczynę takiego stanu rzeczy podaje zbyt duże skoncentrowanie na pracy i rozwoju kariery zawodowej²⁸. Rola ojca w rodzinie staje się ukryta i osłabiona, a niestety bardzo często tylko symboliczna. Ojcowie unikają wypełniania swoich obowiązków, zwłaszcza jeśli chodzi o towarzyszenie dziecku. Choć ojcowie są fizycznie obecni przy dziecku, to potrzeby emocjonalne i duchowe dziecka są zaniedbywane. Rzutuje to na przyszłość młodego pokolenia, które pozostaje bez wykształconego w sobie właściwego obrazu i wzorca ojca²⁹.

Przemoc i nadużycia w rodzinie niszczą miłości pomiędzy jej członkami, a także rodzą agresję wobec najbliższych. Każda rodzina czasem zadaje sobie nawzajem ból i cierpienie, przez swoje niewłaściwe zachowanie. Przemoc w rodzinie jest jednak momentem, w którym miłość bliźniego zostaje zapomniana. To sprawia, że w poszczególnych członkach rodziny powstają rany, które czasami stają się trudne do zagojenia. Franciszek podkreśla, że dzieci są największymi ofiarami przemocy w rodzinie. Stwierdza, że absolutnie nie można tolerować sytuacji, w której to właśnie dzieci narażone są na niebezpieczeństwo. Skutkiem jest rozpad rodziny i pozostawienie dzieci samym sobie. Za ten stan rzeczy odpowiedzialni są rodzice. Kiedy dochodzi do przemocy, to więzi duchowe i rodzinne zostają naderwane³⁰. W tym miejscu nie sposób nie poruszyć tematu nadużyć i wykorzystania seksualnego wobec nieletnich. Franciszek ostro potępia to zjawisko. W adhortacji apostolskiej *Christus vivit*, wyraża swoje oburzenie słowami: „plaga nadużyć seksualnych wobec nieletnich jest niestety zjawiskiem rozpowszechnionym historycznie we wszystkich kulturach i społeczeństwach”, zwłaszcza w łonie własnych rodzin oraz w różnych instytucjach, którego rozpowszechnienie stało się widoczne głównie „dzięki zmianie wrażliwości opinii publicznej”. Ale „powszechność tej plagi, potwierdzając jej powagę w naszych społeczeństwach, nie umniejsza jej potworności w obrębie Kościoła”, a „w usprawiedliwionej złości ludzi Kościół widzi odbicie gniewu Boga, zdradzonego i spoliczkowanego³¹”.

Aborcja i eutanazja są kolejnymi zagrożeniami, które uderzają bezpośrednio w rodzinę i podstawowe prawo człowieka, jakim jest prawo do życia. Mogą one pochodzić zarówno z wnętrza rodziny, jak i być kształtowane przez okoliczności zewnętrzne. Franciszek często wyraża smutek z powodu zabijania człowieka i łamania piątego przykazania Bożego. W swoim przemówieniu stwierdził, że nadal dochodzi do łamania i lekceważenia podstawowych praw człowieka. Papież ma na myśli przede wszystkim łamanie prawa do życia, wolności i nienaruszalności każdej osoby. Łamanie tych praw nie występuje tylko w sytuacjach wojennych, ale także w „bardziej subtelnych formach”, jak właśnie aborcja i eutanazja³². Franciszek otwarcie nazywa takie czyny „grzechami przeciwko Bogu”. Papież naucza, że rodzice mają za obowiązek troszczyć się i opiekować swoimi dziećmi³³. Mówi o tym w *Rozważaniu przed modlitwą Anioł Pański*: „wszyscy rodzice są opie-

27 Franciszek, *Katecheza podczas audiencji generalnej po Światowym Spotkaniu Rodzin w Irlandii* (29 VIII 2018), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2018, nr 8-9, s. 26.

28 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

29 Por. G. Juranek, *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, s. 35-36.

30 Por. G. Juranek, *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, s. 39.

31 Franciszek, *Posynodalna Adhortacja apostolska Christus vivit*, Loreto 2019, nr 96.

32 Por. Franciszek, *Trzeba umacniać prawa człowieka, by budować pokój. Przemówienia do korpusu dyplomatycznego* (8 I 2018), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2018, nr 2, s. 39.

33 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

kunami życia dzieci, a nie właścicielami i powinni im pomagać w rozwoju, w dojrzewaniu. (...) Każda rodzina winna uznać ten prymat i opiekować się dziećmi oraz wychowywać je do tego, by otworzyły się na Boga, który jest źródłem życia. (...) To właśnie jest misja, ku której ukierunkowana jest rodzina”³⁴.

Temat zagrożeń współczesnej rodziny z pewnością nie został wyczerpany. Poruszenie tej kwestii miało na celu zarysowania obrazu rodziny i środowiska w jakim przyszło jej żyć, aby poszukiwać nowych form duszpasterstwa i troski Kościoła o rodzinę. Dostrzeżenie i świadomość zagrożeń wpływających na rodzinę jest pierwszym krokiem we właściwym rozeznaniu duszpasterskim i przygotowaniu odpowiednich form pomocy.

2. Duszpasterska troska o małżeństwo i rodzinę

Przedmiotem duszpasterstwa rodzin jest skupienie się na problemach, które dotyczą współczesne małżeństwa i rodziny. Małżeństwa są fundamentem rodzin i mają największy wpływ na ich trwałość. Celem duszpasterskich działań jest sprawienie, aby rodzina przestała być biernym, a coraz bardziej stawała się aktywnym podmiotem duszpasterstwa. W tym celu, aktywizacja apostolska rodzin powinna umacniać świadomość członków rodziny, że są odpowiedzialni za swoją rodzinę, a także za przyszłość Kościoła i społeczeństwo. Kolejnym krokiem w włączaniu członków rodziny do duszpasterstwa jest zaangażowanie ich w działalność apostolską³⁵.

W apostołstwie i duszpasterstwie rodziny należy podkreślać piękno życia małżeńskiego i przysięgi małżeńskiej, która jest składana na całe życie. Działania duszpasterskie powinny być oparte na ukazywaniu biblijnego obrazu rodziny jako związku dwojga ludzi zaplanowanego przez Boga. Nie można również pominąć kwestii właściwego rozumienia seksualności i prokreacji w małżeństwie. Należy zapewnić odpowiednią formację ludziom młodym na temat rodziny, kwestii społecznych, kulturowych i moralnych. Konieczne są działania, które mają na celu kształtowanie w młodym pokoleniu mocnego fundamentu moralnego dla przyszłych małżonków. W obliczu współczesnej seksualizacji różnych aspektów życia, powinno ukazywać się wartość czystości poprzez świadectwa osób, które wyznają takie zasady w swoim życiu³⁶.

Kościół jest zobligowany do ciągłego stawiania czoła nowym wyzwaniom duszpasterskim, które wpływają na jego wiernych. Aby właściwie ocenić sytuacje życiowe małżeństw i rodzin, konieczna jest teologiczna wiedza oraz nieustanne jej poszerzanie i pogłębianie. Duszpasterze powinni być otwarci na działanie Ducha Świętego, który działa i inspiruje Kościół oraz jego członków w celu właściwego rozpoznania sytuacji małżeńskich i rodzinnych³⁷.

Duszpasterskie rozeznanie powinno być na początku skierowane w stronę osób żyjących w związkach niesakramentalnych. Zadaniem duszpasterzy jest skupienie się na poznaniu i pomocy dla par mieszkających razem, ale odkładających decyzję o zawarciu małżeństwa na przyszłość. Poprzez sakrament chrztu pary te należą do wspólnoty Kościoła i potrzebują wsparcia duszpasterskiego. Misją duszpasterzy jest nawiązanie dialogu i relacji z tymi osobami, aby poznać ich styl

34 Franciszek, *Oby Pan nawrócił ludzi stosujących przemoc. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (31 XII 2017), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2018, nr 1, s. 15.

35 Por. B. Mierzwiński, J. Wilk, R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin*, w: R. Kamiński (red.), *Teologia pastoralna*, t. 2, Lublin 2002, s. 435-436.

36 Por. M. Zając, *Wyzwania współczesnej rodziny*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014, nr 3, s. 83-84.

37 Por. B. Drożdż, *Nie ma powodu ustawać w drodze – o radosnej miłości w rodzinie na kanwie adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2016, nr 1(28), s. 24.

życia, sytuację i powody ich decyzji. Takie działania mają na celu otwarcie ich samych i ich relacji na Ewangelię, poznanie Boga oraz przyjęcie Jego praw i przykazań³⁸. Franciszek komentuje taki stan rzeczy słowami: „ryzykując zbytne uproszczenie możemy powiedzieć, że żyjemy w kulturze, która wywiera na ludzi młodych presję, by nie zakładali rodziny ze względu na brak perspektyw na przyszłość. A ta sama kultura proponuje innym tak wiele opcji, że również oni są odwodzeni od założenia rodziny”. W niektórych krajach, wielu ludzi młodych „często odkłada ślub z powodu problemów ekonomicznych, problemów z pracą bądź ze studiami. Czasem są to inne motywy. (...) Musimy znaleźć słowa, motywacje i świadectwa, które by nam pomogły w poruszeniu najgłębszych zakamarków serc ludzi młodych (...), aby ich zachęcić do zaakceptowania z entuzjazmem i męstwem wyzwania małżeństwa”³⁹. W odpowiedzi na słowa papieża, duszpasterskim rozeznaniem i krokiem powinno być zapraszanie osób żyjących w nieformalnych związkach na indywidualne spotkania i rozmowy. Zjawisko nieformalnych i nieregularnych związków staje się coraz bardziej powszechne. Ważne jest, aby jak najszybciej otoczyć opieką duszpasterską takie pary.

Pomoc duszpasterską należy także skierować w stronę osób, które żyją w nowym związku, choć związane są sakramentem małżeństwa z inną osobą⁴⁰. Właściwe rozumienie tego typu sytuacji Franciszek podaje w *Amoris laetitia*, podkreślając tym samym, że: „osoby rozwiedzione, żyjące w nowym związku, mogą na przykład znaleźć się w bardzo różnych sytuacjach, które nie powinny być skatalogowane lub zamknięte w zbyt surowych stwierdzeniach, nie pozostawiając miejsca dla odpowiedniego rozeznania osobistego i duszpasterskiego. Czym innym jest drugi związek, który umocnił się z czasem, z nowymi dziećmi (...) i wielką trudnością, by cofnąć się bez poczucia w sumieniu, że popadłoby się w nowe winy. Istnieje także przypadek osób, które podjęły wielki wysiłek, aby uratować pierwsze małżeństwo i doznały niesprawiedliwego porzucenia, lub „tych, którzy zawarli nowy związek ze względu na wychowanie dzieci, często w sumieniu subiektywnie pewni, że poprzednie małżeństwo, zniszczone w sposób nieodwracalny, nigdy nie było ważne”. Inną jednak rzeczą jest nowy związek, zawarty po niedawnym rozwodzie ze wszystkimi konsekwencjami cierpienia i zamieszania, które uderzają w dzieci i całe rodziny, lub sytuacja kogoś, kto wielokrotnie nie wypełniał swoich zobowiązań rodzinnych. Powinno być jasne, że nie jest to ideał, jaki proponuje Ewangelia dla małżeństwa i rodziny”⁴¹. Podejmując się rozeznania i duszpasterstwa należy szukać rozwiązań, które umożliwią powrót do sakramentalnego małżeństwa i eliminację przeszkód oraz powodów nieregularnych sytuacji. Niezastąpione jest wtedy towarzyszenie osobom oraz wskazywanie odpowiednich ośrodków, które mogą pomóc w uzdrowieniu ran zadanych sobie przez małżonków.

W przygotowaniu do małżeństwa i założenia nowej rodziny nie wystarczy jedynie kurs przedmałżeński. Franciszek zachęca do zaangażowania się całych rodzin, które będą dawały świadectwo piękna i wartości trwałego związku. Według niego, droga do zawarcia małżeństwa rozpoczyna się już od wczesnego dzieciństwa. Dzieci, obserwując swoich rodziców, uczą się miłości oraz tego, w jaki sposób właściwie ją przeżywać. Papież podkreśla, że cała wspólnota Kościoła, a nie tylko duszpasterze, powinni towarzyszyć młodym ludziom na tej drodze. W początkowej fazie przygotowania młodych do małżeństwa, duszpasterstwo powinno troszczyć się i pomagać rodzicom

38 Por. J. Zabielski, *Moralno-pastoralne wyzwania wobec współczesnej rodziny*, s. 142-143.

39 AL 40.

40 Por. J. Zabielski, *Moralno-pastoralne wyzwania wobec współczesnej rodziny*, s. 143.

41 AL 298.

w wzajemnym wzrastaniu w miłości. Dzięki temu, odpowiednio przygotowani rodzice pomagają swoim dzieciom rozwijać się i dojrzewać do miłości małżeńskiej i rodzinnej⁴².

Należy także informować oraz ostrzegać narzeczonych o trudnościach, problemach oraz zagrożeniach związanych z życiem małżeńskim i rodzinnym. Ważne jest w tym przypadku poruszenie kwestii istotnych dla nich, takich jak: wizja życia wspólnego, określenie celów i zadań oraz zastanowienie się, czym dla nich jest miłość. Brak uprzedniego wyjaśnienia wrażliwych kwestii życia małżeńskiego i rodzinnego może prowadzić do problemów w codziennym życiu. Papież Franciszek podkreśla, że duszpasterstwo rodzin powinno pomagać młodym ludziom w rozmowach i poszukiwaniu porozumienia⁴³.

Według papieża, to właśnie duszpasterze mają za zadanie wzmacnianie wiary i duchowości rodzin. Modlitwa rodzinna i osobista, życie sakramentalne oraz słowo Boże to środki, dzięki którym rodziny rozwijają się we wierze i umacniają we wzajemnej miłości. Organizując duszpasterstwo należy stwarzać możliwości, by rodziny nie tylko w swoim gronie, ale na gruncie wspólnoty z Kościołem, mogły korzystać z tych środków. Należy do tego dodać osobiste zaangażowanie duszpasterzy w towarzyszenie małżonkom w ich powołaniu, pomoc w rozwiązywaniu problemów oraz tłumaczenie trudnych kwestii⁴⁴. Podstawowymi środkami pomocy dla rodzin w sytuacjach trudnych i kryzysowych są: sakrament pokuty oraz towarzyszenie małżonkom poprzez kierownictwo duchowe. Środki te należą do duchowego bogactwa Kościoła. Papież dodaje do tego udział w rekolekcjach oraz tworzenie przestrzeni do modlitwy rodzinnej. Niezastąpionym wsparciem w duszpasterskim towarzyszeniu małżeństwom przeżywającym kryzysy jest obecność doświadczonych małżonków, którzy sami zmierzili się z podobnymi problemami i trudnościami⁴⁵.

Zagrożenia rodziny, które dostrzega Franciszek, powinny stanowić bodziec dla duszpasterstwa i duszpasterzy do udzielania odpowiedniej pomocy małżeństwom i rodzinom. Kościół, będący wspólnotą osób ochrzczonych, wierzących w Jezusa Chrystusa, powinien przede wszystkim być źródłem pomocy. Papież wypowiadając się o Kościele, określa go jako: „rodzinę rodzin, stale wzbogacającą życie wszystkich kościołów domowych. W tej perspektywie z pewnością cennym darem dla Kościoła będzie dzisiaj rozważenie wzajemnego oddziaływania rodziny i Kościoła: Kościół jest dobrem dla rodziny, rodzina jest dobrem dla Kościoła”⁴⁶. W duszpasterstwie rodzin należy dziś zadać pytanie, w jaki sposób rodziny wpływają na Kościół oraz zastanowić się, jak Kościół może i powinien wpływać na rodziny, głosząc Dobrą Nowinę za pomocą nowych środków i metod. Priorytetowym działaniem duszpasterskim współczesnego Kościoła wobec rodzin, powinno być otwarte słuchanie, zainteresowanie tym, co mają do powiedzenia i co przeżywają: „Kościół chce dotrzeć do rodzin z pokornym zrozumieniem i swoją chęcią „towarzyszenia każdej i wszystkim rodzinom, aby odkryły najlepszy sposób przezwyciężenia trudności napotykanych na swojej drodze”. Nie wystarczy włączyć ogólną troskę o rodzinę w wielkie projekty duszpasterskie. Aby rodziny mogły stać się coraz bardziej aktywnymi podmiotami duszpasterstwa rodzinnego, konieczny jest „wysiłek ewangelizacyjny i katechetyczny skierowany do wnętrza rodziny”, który dawałby im wskazówki w tej dziedzinie”⁴⁷.

42 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

43 Por. G. Juranek, *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, s. 45.

44 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

45 Por. I. Szajkowska, *Towarzyszenie małżeństwom w kryzysach w świetle adhortacji „Amoris laetitia”*, „NURT SVD” 2019, nr 2, s. 257-258.

46 AL 87.

47 AL 200.

Zakończenie

Rodzina i małżeństwo zajmują szczególne miejsce w działalności papieża Franciszka. Dostrzega się to w jego licznych wypowiedziach na ten temat i inicjatywach, jakie podejmuje w Kościele. Papież koncertuje swoje wysiłki na tym, by rodzina była miejscem wzajemnego wzrostu w miłości i pierwszą szkołą formacji do małżeństwa i rodziny. W ten sposób papież dąży do zwiększenia świadomości katolików na temat problemów związanych z egzystencją współczesnych rodzin. Jego główne zainteresowanie duszpasterskie dotyczy tego, aby rodzina była miejscem wzajemnego wzrostu w miłości oraz pierwszą szkołą nauki o małżeństwie i rodzinie. Papież otwarcie wypowiada się o zagrożeniach, które mają negatywny wpływ na rodziny. Zagrożenia te pochodzą z wnętrza rodziny, jak i powodowane są okolicznościami zewnętrznymi. Walka z tymi niebezpieczeństwami, przed jakimi rodziny stają dzisiaj, powinna motywować Kościół i duszpasterzy do podjęcia nowych inicjatyw duszpasterskich. Według papieża Franciszka, duszpasterstwo rodzin powinno opierać się na właściwym duszpasterskim rozeznaniu sytuacji osób przygotowujących się do małżeństwa, osób w nieregularnych związkach oraz trosce duszpasterskiej o małżeństwa i rodziny⁴⁸.

Zadaniem Kościoła jest prowadzenie małżeństw i rodzin do relacji oraz wspólnoty z Bogiem. Aby przeciwdziałać zagrożeniom i problemom, które osłabiają i niszczą instytucję rodziny i małżeństwa, współczesne duszpasterstwo rodzin musi stale poszukiwać nowych rozwiązań i dróg pomocy człowiekowi. Duszpasterstwo rodzin ma za zadanie troszczyć się, chronić i wspierać instytucję małżeństwa i rodziny. Powinno ono być skierowane na rodzinę, ponieważ to ona stanowi podstawową jednostkę życia i rozwoju członków Kościoła. Nie może być traktowane jedynie jako dodatek do ogólnego duszpasterstwa. Kościół powinien oferować swoją pomoc w zakresie przygotowania narzeczonych do małżeństwa i życia rodzinnego, przedstawiając im wartości małżeństwa i sakramentu. Ważne jest budzenie świadomości i uczenie, czym jest prawdziwa miłość, wierność i jedność w małżeństwie⁴⁹.

Duszpasterskim wyzwaniem dla współczesnego Kościoła jest przypomnienie prawdy o małżeństwie i rodzinie. Właśnie to zadanie jest realizowane poprzez uświadamianie małżonkom, że ich małżeństwo jest wspólną drogą, która ciągle się rozwija, zmienia się i ukierunkowana jest na wspólną. Istotą tego działania jest silna relacja z Bogiem, który udziela małżonkom pomocy przez łaskę sakramentu małżeństwa.

Podstawowym wymiarem duszpasterstwa i troski duszpasterskiej Kościoła o rodzinę, powinna być również odpowiednia formacja osób przygotowujących się do małżeństwa oraz samych małżonków. Programy kształcenia narzeczonych mają za zadanie ukazywać piękno powołania do życia w małżeństwie i rodzinie. Powinny przy tym jednocześnie pomagać, rozwijać i wzrastać w wierze oraz w prawdziwej osobistej relacji z Bogiem. Nie należy zapominać również o formacji osób już będących w małżeństwie sakramentalnym oraz tych będących w formalnych i nieformalnych związkach. Franciszek w swoim nauczaniu podkreśla, że duszpasterze powinni wykorzystać okazje do spotkania z tymi osobami, słuchać ich życiowych problemów i oferować pomoc oraz właściwe rozeznanie ich sytuacji. Takie podejście powinno być przewodnie dla duszpasterzy w ich pracy.

Synteza zagrożeń rodziny podjęta w niniejszym artykule oraz próba opisanie obrazu duszpasterstwa rodzin, jakie wyłaniają się z nauczania Franciszka, dają możliwości dalszego badania i poszukiwania nowych form duszpasterstwa.

48 Por. I. Celary, S. Majchur, *Troska duszpasterska o rodzinę*.

49 Por. G. Juranek, *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, s. 43-44.

Bibliografia

- Celary I., Majchur S., *Troska duszpasterska o rodzinę w świetle nauczania papieża Franciszka*, „Ateneum Kapłańskie” (w druku).
- Drożdż B., *Nie ma powodu ustawać w drodze – o radosnej miłości w rodzinie na kanwie adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2016, nr 1, s. 16-26.
- Drożdż M., *Rodzina w świetle Dobrej Nowiny*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2017, t. 9, nr 1, s. 33-49.
- Franciszek, *Migranci i uchodźcy: ku lepszemu światu. Orędzie na Światowy Dzień 57 Migranta i Uchodźcy 2014 roku* (5 VIII 2013), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2013, nr 11, s. 4-7.
- Franciszek, *Gospodarka na miarę rodziny, Audyencja generalna* (3 VI 2015), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2015, nr 7-8, s. 46-47.
- Franciszek, *Posynodalna Adhortacja apostolska Amoris laetitia*, Rzym 2016.
- Franciszek, *Oby Pan nawrócił ludzi stosujących przemoc. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (31 XII 2017), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2018, nr 1, s. 15.
- Franciszek, *Trzeba umacniać prawa człowieka, by budować pokój. Przemówienia do korpusu dyplomatycznego* (8 I 2018), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2018, nr 2, s. 37-43.
- Franciszek, *Katecheza podczas audyencji generalnej po Światowym Spotkaniu Rodzin w Irlandii* (29 VIII 2018), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2018, nr 8-9, s. 25-26.
- Franciszek, *Posynodalna Adhortacja apostolska Christus vivit*, Loreto 2019.
- Franciszek, *Encyklika Fratelli tutti*, Rzym 2020.
- Jeżewski M., *Kwestia rodziny i małżeństwa chrześcijańskiego w świetle katechez wygłoszonych przez Ojca Świętego Franciszka w latach 2014/2015*, „Teologia i Moralność” 2016, t. 11, nr 2, s. 63-83.
- Juranek G., *Obraz rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, Katowice 2020.
- Lewicka J., *Wartość doświadczenia osób starszych dla rozwoju ludzi młodych w nauczaniu papieża Franciszka*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2019, nr 1, s. 99-113.
- Mierzwiński B., Wilk J., Bieleń R., *Duszpasterstwo rodzin*, w: Kamiński R. (red.), *Teologia pastoralna*, t. 2, Lublin 2002, s. 403-442.
- Pieja W., *Czy wizja małżeństwa i rodziny papieża Franciszka ujęta w „Amoris laetitia” może być pastoralną kontynuacją encykliki Pawła VI „Humanae vitae”?*, „Teologia i Człowiek” 2022, nr 57, s. 63-84.
- Smykowski K., *Sytuacja współczesnej rodziny w świetle Adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”*, „Studia Bydgoskie” 2016, nr 10, s. 105-113.
- Sobczyk A., *Rodzina chrześcijańska w nauczaniu papieża Franciszka*, „Teologia i Moralność” 2014, nr 2, s. 201-214.
- Szajkowska I., *Towarzystwo małżeństwom w kryzysach w świetle adhortacji „Amoris laetitia”*, „NURT SVD” 2019, nr 2, s. 249-261.
- Śmigiel W., *Rodzina wspólnotą ewangelizowaną i podmiotem ewangelizacji*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 2014, nr 3(23), s.59-63.
- Tybusz A., *Świętość małżeństwa i rodziny w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Pelplińskie” 2021, nr 55, s. 317-330.
- Yastremskyy A., *Wyzwania duszpasterstwa rodzin w świetle adhortacji apostolskiej „Amoris laetitia”*, „Studia Leopoliensia” 2016, nr 9, s. 285-293.
- Zabielski J., *Moralno-pastoralne wyzwania wobec współczesnej rodziny w świetle adhortacji „Amoris laetitia”*, „Collectanea Theologica” 2018, nr 3, s. 137-168.
- Zając M., *Wyzwania współczesnej rodziny*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014, nr 4, s. 75-88.